

**Commentariorvm, Ac Dispvationvm, In Tertiam Partem
Divi Thomae. Tomi Qvinque**

Mysteria Vitæ Christi, Et Utrivsqve Adventvs Eivs Accurata Disputatione Ita
complectens, vt & Scholasticæ doctrinæ studiosis, & Diuini verbi
Concionatoribus vsui esse poßit

Suárez, Francisco

Moguntiaë, M.DC.XVI.

Disp. XXXVIII. De morte Christi quoad substantiam & causas eius.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94022](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94022)

COMMENTARIUS.

DVo docet in hoc art. D. Thom. Primum est, Christum per mortem in facto esse nihil meruisse nobis: sed solum per mortem in fieri. Quod est dicere, Christum meruisse nobis toto tempore, quo patiebatur: in instanti vero mortis iam non meruisse. Quod est verissimum, quia tunc iam non erat homo nec viator, ut latius est a nobis disputatum in superiori to. disput. 39. sect. 3. Alterum est, mortem Christi in facto esse per modum efficientie operatam esse nostram salutem. Quod necessario est intelligendum de carne ipsa, seu humanitate, quod scilicet ratione mortis fuerit veluti proportionatum, & accommodatum instrumentum ad aliquos effectus nostrae salutis, ut etiam hic Caiet. & Medina explicarunt, & latius diximus priori tomo, disput. 21. sect. 7.

DISPUTATIO XXXVIII.

in tres sectiones distributa.

De morte Christi quoad substantiam, & causas eius.

Postquam disputatum est de passione Christi, consequens est, ut de illius morte disseramus. De qua tria disputanda occurrunt: primum de morte ipsa secundum se, quod in hac disputatione breuiter expediemus, quia circa D. Thom. literam omnia fere tacta sunt. Secundo, de prodigiis quae in ea morte acciderunt, de quo dicemus disputatione sequenti. Ac denique de tempore quo illa mors accidit, haec enim sola circumstantia explicanda superest. Cetera enim ipsa passione expolitae sunt.

SECTIO I.

Verum Christus vere, ac naturaliter mortuus fuerit.

Non defuerunt haeretici qui negarent, Christum vere mortuum esse: Ita enim censuerunt Caiani: ut hic D. Thom. refert ex Damasc. lib. 3. de fide cap. 28. & Isido. 8. Etymolog. cap. 5. Et idem necesse est fuisse haeticos omnes, qui in Christo veritatem humanae naturae, aut corporis humani aut corporis passibilis negarunt: quorum errores fuisse relati atque refutati sunt in 1. tom. quaest. 4. & 5. & 14. Hi haeretici nullum omnino habent fundamentum nisi fortasse, quod indecens, & indecorum illis visum est Deum mori: vel certe, quod putarunt Christi corpus ex vi unionis factum esse impassibile. Quod videtur etiam sensisse Ambr. lib. 10. in Lucam, quatenus sentit, necessarium fuisse diuinitatem recedere a corpore, ut mori posset.

D. Thom.
Damasc.
Isidor.Christum vere
mortuus.

At vero fidei veritas imo & articulus fidei est, Christum vere fuisse mortuum. In qua veritate probanda non oportet prolixius immorari, quia verba Euangelistarum sunt expressa, & in omnibus symbolis eam aperte profiteamur. Ac denique haec est vnica fides, & spes Christianorum, qui per mortem Christi credunt se esse redemptos a morte peccati, & ab aeterna morte animae, & corporis. Rationes vero sunt theologiae quidem, quia ad manifestationem diuinæ sapientiae, & virtutis, & ad delendum delicta nostra, id fuit conuenientissimum, iuxta illud. *Mortuus est propter delicta nostra*, ad Rom. 4. Physica vero, quia reuera habuit corpus passibile, & mortale, & tot doloribus, ac passionibus affectum est, ut ad interimendum hominem fuerint sufficientissimi.

Sed hinc nascitur dubium, an illa mors fuerit naturalis, potest autem dici naturalis, vel ut distingui-

tur à miraculosa, vel ut distinguitur à violenta, vel ut distinguitur à libera, & de singulis breuiter dicemus.

Dico ergo secundo, mors Christi in se non fuit miraculosa: sed naturalis. Explico. Nam ut mors in Christo locum haberet, quoddam miraculum supponi necesse fuit, nimirum ut quamuis anima esset gloriosa, corpus permetteretur esse passibile, & hoc sensu omnis passio, & dolor, & mors Christi potest dici miraculosa, tanquam ex miraculo proueniens. At vero supposito hoc miraculo dicimus Christi mortem fuisse naturalem, id est, ex vi actionis naturalium causarum necessario, ac naturali ordine subsecutam. Quo in sensu est certa conclusio, quam docent Theologi in 3. distinct. 36. qui etiam addunt, futurum potius fuisse magnum miraculum, si ex talibus tormentis in tali corpore mors non fuisset subsecuta. Ratione declaratur, quia naturale est homini, ut ad conseruandam vitam talem corporis dispositionem, ac compositionem requiratur, ita ut si illa dissoluatur, vel remittatur usque ad certum gradum vel terminum, sub illo conseruari nequeat: sed corpus Christi Domini magnam per passionem passum est alterationem, & dissolutionem quādam debita compositionis quatenus sanguinem suum effudit, & cum eo alios humores. Ex quo necesse etiam fuit, ut magna vis vitalium, & animalium spirituum efflueret, ergo, cum hac alteratio, & dissolutio multis horis durauerit, necessarium fuit peruenire ad eum statum, in quo vita naturaliter conseruari non posset, atque adeo & mortem naturaliter ingruere.

Mors Christi
naturalis.

Dices. Potuit anima Christi à corpore recedere, antequam ad eum terminum, extremumque discrimen pertineret, & tunc mors miraculosa esset: ita vero factum esse colligi potest ex illis verbis. *Ego pono animam meam, & nemo tollit eam à me.* Ioan. 12. Vnde D. Thom. q. 47. art. 1. ad 2. dicit mirabile fuisse in Christi morte, quod mortuus sit citius, quam alij, qui simili passione afficiebantur. Pilatus quoque miratus fuit, quod iam obijisset Marc. 15. & addit D. Thom. Sicut enim eius voluntate natura corporalis conseruata est in suo rigore usque ad extremum, sic etiam quando voluit subito cessare nocumento, sic etiam Cyprianus libro de idololorum vanitate de Christo dicit, *Crucifixus praesto carnificis officio spiritum sponte dimisit*. Et Origenes libro 2. contra Celsum significat, animam Christi sponte recessisse à corpore, quando adhuc naturaliter posset viuere. Et confirmari hoc potest ex modo mortis Christi: refert enim Ioannes, Christum prius vocem magna clamasse, finitisque illis verbis. *Pater in manus tuas commendo spiritum meum*, statim efflasse animam. Sed si esset in naturali dispositione morti proxima, non potuisset tam potenter clamorem effundere. Ergo signum est, emisisse spiritum, etiam tunc cum robur corporis, & firmitatem haberet, atque adeo prius, quam naturalis necessitas postulare. Vnde etiam Centurio videns quod sic clamans expirasset, exclamauit, *vere filius Dei erat iste*. Quod non aliunde intulit, nisi quia conspexit eum arbitrio suo emisisse spiritum statim, ac tam valide clamauit. Vnde Hieron. ibi Matth. 26. *Diuina potestatis inquit fuisse iudicium spiritum sic emittere*, & Marc. 15. Nos (inquit) cum in a voce vel sine voce morimur, qui de terra sumus, ille vero cum exaltata voce expirauit, qui de caelo descendit. Et Chrysostomus 89. in Matth. *Ea propter (inquit) vocem magna clamauit, ut ostenderet sua totum id fieri potestate*. Quod alijs verbis docuit Athanasius, q. 77. ad Antiochum dicens. *Christum clamasse, ut suam declararet potentiam*, & q. 76. hoc ipsum indicat, tradans quaestionem, cur Christus prius inclinauerit caput, & postea spiritum emisit, cum alij homines prius mori soleant, & postea caput inclinare. *Quia omnibus (inquit) impletis, quae pati debuerat, sola mors restabat adhuc, atque hac quidem sibi metuens appropinquante non audebat, ideo Christus inclinato capite vocauit ipsam*.

Obiectio.

Ioan. 12.

D. Thom.

Marc. 15.

Cyprianus.

Et in eodem sensu videtur dicere Euseb. lib. 4. de A
Demoni. c. 12. cum alius vocem misisset solutus à corpore
ahist, neuiquam exspectans dum mors ad ipsum accederet,
sed illam cunctantem, ac veluti cessantem ac fugitantem,
ipse à tergo insequitur. Et hanc sententiam tenet
Gab. lect. 82. in can. lit. D. ubi addit congruentiam,
scilicet Christum antevertisse tempus naturalis mor-
tis, vt evidentiùs constaret sua sponte, & volunta-
te mori.

Christus ex
vulnere
mortuus.

1. Reg. 31.

2. Reg. 11.

Nihilominus hic modus dicendi non est verifi-
milis, sed omnino dicendum videtur animam Chri-
sti non prius deseruisse corpus suum, quam in illo
fuerit sufficiens causa mortis, id est, talis dispositio
cum qua non posset anima naturaliter corpus illud
informare. Probatur primo, quia alioqui Christus
non esset occisus à Iudeis, & Gentibus. Quia reuera
non fuisset mortuus ex vi vulnere ab eis inflicto-
rū neq; satis est, quod Gabriel ait, occidisse eū, quia
voluntarie infixerunt vulnera, ex quibus mors ef-
ficeretur, nisi Christus præuenisset. Nam licet hoc
satis fuerit ad committendam culpam internā ho-
micidij; non tamen vt vere dicerentur exterius
occidisse, quia de facto non est mors ex eorum acti-
one secuta, sicut quando Saul iacebat in terra letha-
libus fauciatus vulneribus, ex quibus fortasse inter-
iret, vtque citius moreretur, postulauit ab Amale-
cite, vt ipsum interficeret, certe in eo casu Saul non
dicitur vere interfecit ab ijs militibus, qui prius e-
um vulnerarant: Sed ab illo, qui eum ultimo percus-
sit, quem propterea David postea capite plecti
iussit: eo quod ausus esset interficere Christum Do-
mini. Sic ergo in præsentia dici non posset vere, ac
proprie, occisus à militibus Christus. Vnde fieret
vltius, Christum seipsum interfecisse, quia illa
mors eo instanti, quo facta est, aliquam causam ef-
ficientem habuit: sed non naturalem extrinsecam,
vt prædicta opinio asserit, ergo. Tandem nulla est
ratio, vel cōiectura, quæ cogat ad illum mortis mo-
dum asserendum, nec videtur rationi consentaneū,
vt prius anima Christi deseruerit corpus suum, quā
sit deserta ab ipso (vt sic dicam) id est quam corporis
debilitas, ac necessitas naturalis id postulare.

Quin potius existimant aliqui, non statim mortu-
um esse Christum, ac corpus habuit ita debilitatum,
ac dispositum, vt naturaliter non posset ab anima
informari, sed miraculose aliquo tempore vitam cō-
seruasse. Quod videtur significare D. Thom. quodl.
1. art. 3. & cōiectura esse potest. Quia vix credibile
est corpus temperatissimum post tam crudelem fla-
gellationem, atrociasq; tormenta tam multa, & tam
copiosam sanguinis effusionem, potuisse naturaliter
tanto tempore morti resistere. Et confirmari hoc
potest ex sudore sanguineo Christi, & tristitia vehe-
menti, quā tunc passus est, quæ tanta fuisse vide-
tur, vt ad hominem extinguendum sufficeret: præ-
sertim cum vsque ad mortem durauerit iuxta illud.
Tristis est anima mea vsque ad mortem: hoc enim etiam
exponi potest (vt Caiet. ibi indicauit) de intensio-
ne tristitiæ, quæ tanta fuit, vt ad mortem vsq; per-
duceret, nisi ei diuina virtus obstitisset. Nec verò
ex hoc modo dicendi sequitur fuisse mortem Chri-
sti miraculosam, sed potius dilationem mortis. Et
iuxta hunc etiam dicendi modum recte intelligun-
tur omnia, quæ ex Scriptura, & Patribus adducta
sunt. Sic enim Christus, quando voluit, emisit spi-
ritum, & non quando leges naturæ ad id cōgebant,
quod diuinæ potestatis est.

Matth. 26.
Caietan.

Sed (licet hoc probabile sit) non tamen videtur
necessarium. Nunquam enim Christi anima præ-
ternaturali modo corpus suum informauit: sed
semper habuit in corpore connaturales, ac sufficien-
tes dispositiones, saltem quæ ad conseruationem
necessariæ sunt. Cur enim fingemus miraculum
non necessarium, quod nec in Scriptura, nec in ra-
tione fundari potest, nec ad explicandam acerbita-

tem passionis, & mortis Christi quicquam refert?
Quo circa, si fortasse nocumenta illata Christo in
passione de se fuerunt efficacia, vt breuiori tempore
mortem afferrent, & illis diuina virtute restitit
Christi corpus, seu anima, ne tam cito deficeret, nō
id factum est conseruando animam in corpore sine
sufficienti dispositione, sed efficiendo potius, ne
corporis dispositiones tanta celeritate deficerent, id
est retinendo sanguinem, & spiritus, ne breuiori
tempore eis corpus destitueretur, caloremq; & alias
corporis qualitates similiter conseruando, ne pro-
portio, ac temperamētū omnino necessariū solueret-
tur. Etenim si quod genus miraculi intercessit istud
videtur facilius, magisq; proportionatum, quam
quod & hoc incertum, neque admodum necessari-
um videatur. Nam (quod ad tristitiam interiorem
attinet) non credo Christum in suo appetitu talem,
ac tantam permisisse, quæ ipsum posset naturaliter
interimere. Quo enim fundamento hoc affirmari
potest? Nam potius videtur aliquid inordinatio-
nis, vel indecentiæ habere: non enim potest tristi-
tia interimere, nisi intercedente magna commotio-
ne humorum, & corporis alteratione. Deinde ratio
postulat, vt in huiusmodi affectibus admittendis
præsertim quando ex sola interna consideratione
excitatur, moderatio aliqua adhibeatur. Quod vero
attinet ad extrinsecam nocumenta, & vulnera non
satis constat talia fuisse, vt non potuerit humanum
corpus dimidia diei parte illa sustinere.

Vnum ergo solum miraculum certum est in ea
morte intercessisse, scilicet, quod potuerit voce
magna clamare, cum esset iam morti proximus. Nō
enim fieri poterat, vt haberet naturalem virtutem
ac robur ad eum clamorem emittendū corpus pe-
ne exangue, ac vitalibus spiritibus, & consequenter
viribus fere exhaustum. Et in hoc miraculo ostendit
Christus (vt prædicti Patres aiunt) potentiam
suam: sicut enim potuit resistere, & superare debi-
litate corporis ad sic clamandum, ita potuisset
morti resistere si vellent, & ideo ait D. Th. dicto quolib.
declarasse Christum illo facto, se esse dominum vi-
tæ & mortis. Et non necessitate absoluta, sed sponte
mortem suscipere, cui facile resistere posset, si vel-
let. Et ita etiam facile intelliguntur omnes scriptu-
ræ, & sententiæ Patrum adductæ. Hinc vero non
fit, mortem Christi in se, & proprie fuisse miraculo-
sam: sed habuisse miraculum adiunctum, quod
paulo ante præcessit.

Clamor
Christi in
cruce iam
moriturum
raculosus.

D. Thom.

Dices: Miraculum fuit, corpus, quod robur ha-
buit ad talem vocem emittendam, statim mori. Re-
spōdeo, si robur illud fundamentum esset in intrin-
seca corporis dispositione, bona esset consequutio:
tamen quia non inde ortum est, sed ex virtute ope-
ratrice, miraculum, ideo nullum nouum miraculū
fuit, quod corpus diuinitus eleuatum ad illam vo-
cem emittendam, statim naturæ suæ relictum, mor-
tem naturaliter oppeteret. Centurioni autem mi-
raculosa fuit illa aerum successio, & coniunctio, quia
reuera simpliciter loquendo miraculosa erat, quā-
uis ipse fortasse nō perciperet, in quo esset ratio mi-
raculi constituta. Pilatus autem [vt ego existimo]
non tam mirabatur de velocitate mortis Christi,
E quod existimaret tormenta non fuisse sufficientia
ad illum interficiendum, quam quod aliquid diui-
num seu plusquam humanum de Christo suspica-
tus fuerat, & ideo vel speraret, vel formidaret illum
non tam cito, aut certe neque omnino moriturum
fuisse.

Obiectio.
Responsio.

Dico tertio, Mors Christi violenta fuit, & non na-
turalis. Probatur, quia licet naturale fuerit mori po-
tius tali corporis dispositione: tamen ea dispositio
ex causa extrinseca, ac violenta orta est. Oportet au-
tem meminisse violentum non esse idem, quod
coactum [hoc enim opponitur appetitui elicito:
illud vero naturali] vis autem illata Christo, & si
non

Mors Christi
violenta sed
non coacta.

non fuerit proprie coactio, quia ipse voluntate absoluta non resistit, si enim resistere voluisset, nulla humana vis contra eum valuisset. Fuit autem violenta, quia fuit contra naturalem inclinationem. Et specialiter in hominibus violenta mors dicitur, quæ fit præter intrinsecam hominis dispositionem, & actionem ac reactionem, ex qua naturalis mors solet oriri, & fit per applicationem extrinsecæ causæ corruptentis.

Mors Christi
omnino libera,
ac voluntaria.
Obiectio.

D. Thom.

Dico. 4. Mors Christi non fuit naturalis, id est, necessaria, sed potius libera, ac voluntaria, quatenus supernaturali virtute illam impedire potuit, & noluit, vt in q. 47. artic. 1. satis explicatum reliquimus. Dices ergo male egit Christi anima recedendo à suo corpore voluntate sua, cum posset in illo permanere. Respondet D. Thomas in dicto quodl. Si anima in sua potestate haberet recedere à corpore, quando vellet, & iterum aduenire, non maioris esset culpe, si corpus desereret, quam quod habitator suam deserat domum. Quia ergo Christi anima hanc potestatem habuit, ideo nulla culpa illi fuit sic recedere. Iuxta quam responsionem, etiam si illa anima recederet à corpore optime disposito, nulla esset culpa: imo neque se occidere, esset Christo culpæ tribuendum. Quod quidem in sensu composito verum est. Nam si Christus id fecisset, nulla esset culpa: tamen secundum se, seclusisq. miraculis obiectum illud sese occidendi malum est. Facilius ergo dicitur (quod in dicto etiam art. q. 47. indicauit D. Thomas) animam Christi non debuisse miraculo vti, vel ad resistendum causis extrinsecis, ne corpori nocerent, vel ad informandum corpus carens dispositione ad huiusmodi informationem necessaria. Nulla enim vel naturalis, vel diuina lex obligabat ad huiusmodi miraculum efficiendum: sed potius lex charitatis & obedientiæ postulabant, vt propter consummandam hominis redemptionem mortis legibus se subiceret.

SECTIO II.

Quenam substantialis vnio in Christi morte dissoluta sit.

Separatio animæ à corpore in morte Christi facta.

Primum omnium constat in morte Christi factam esse separationem animæ à corpore. In hac enim separatione essentialiter mors hominis consistit, & hanc separationem significauerunt Euangelistæ illis verbis: *Expirauit, seu, Tradidit, vel emisit spiritum.* Animam enim spiritum appellant, vt sancti omnes interpretantur, exponentes illa verba, & Athanasius lib. de Incarnat. Epiph. hæresi. 42. in confutatione. 73. Marcionis. Et rationem Caiet. addit, quia animus, dum viuificat corpus, habet rationem animæ, quia tunc proprie animatur: cum vero incipit esse à corpore separatus veluti induit rationem spiritus. Quæ ratio (si etymologiam vocis spectemus) non est cōtemnenda, (si autem vsum), & anima quoque separata, nomen, anima, retinet, iuxta illud, *Non derelinques animam meam in inferno.* Pl. 15. & anima cōiuncta vocatur spiritus, iuxta illud, *Et inspirauit in eo spiritum aculum vitæ.* Gen. 1. Eccl. 12. *Spiritus rediit ad Deum, qui dedit illum, vbi simul anima separata & cōiuncta spiritus appellatur.*

Psal. 15.
Gen. 1.
Eccl. 12.

In morte
Christi humanitas
esse desit.

Durand.

Obiectio.

Responsio.

Hinc sequitur primo in morte Christi desisse esse humanitatem eius. Quia de essentia humanitatis est vnio corporis, & animæ. Vnde etiam fit deperditam tunc esse vnionem humanitatis ad Verbum, non per propriam, seu puram, ac præcisam separationem extremorum, sed per destructionem alterius extremi, vt notauit Durand. in 3. d. 21. q. 1. Nam durarum rerum vnio vtriusque existentiam necessario supponit, vnde ablata humanitate non potuit manere vnio humanitatis ad Verbum. Dices, verum est non mansisse illam vnionem in humanitate, mansisse tamen in anima, & corpore: atque ita, licet non manserit vnio humanitatis, id est, afficiens, & vniciens humanitatem: mansit tamen vnio quæ erat humanitatis, vniciens Verbo animam, & corpus, Responsio.

A detur hoc quidem recte dici, (si vnio humanitatis ad Verbum nihil addit partialibus vnionibus animæ, & corporis) tamen si verum est, totalem vnionem humanitatis partialibus illis vnionibus quicquam addere, sicut totalitas humanitatis addit aliquid præter animam, & corpus, saltem modum distinctum, necesse est dicere, destructa humanitate, destrui etiam eius vnionem, vt totalem: & formaliter, ac integre non manere, etsi maneant partiales vniones, ex quibus in re ipsa constabat, sicut etiam non manet humanitas, etiam si maneant partes, ex quibus constabat.

Secundo ex dicto principio inferitur, Verbum in triduo ab instanti mortis non fuisse hominē. Quia homo humanitate constituitur: destructa ergo humanitate desit esse homo. Dices homo anima constituitur: sed Verbum habuit animam, ergo mansit homo. Item, homo constat corpore, & animo, sed tunc Verbum etiā his constabat, ergo. His rationibus videntur mori Hugo Victor. lib. 2. de Sacram. q. 1. c. 11. & Mag. in 3. d. 22. vt dicerent, non obstante morte Christi, Verbum permanisse hominem. Sed (vt D. Th. supra, & Bonau. & reliqui Theologi in prædicta. d. notarunt) grauius lapsi sunt in re Theologica ex falso philosophico principio. Respondetur ergo hominem constitui animam vt forma informantem corpus: in morte vero Christi permanisse animam in Verbo vt partialem naturā hypostaticè terminatam: non vero vt forma informantem. Ac similiter homo constat corpore, & animo, vt partibus essentialibus vniam naturam actu cōponentibus: in Verbo autē manserunt anima, & corpus post Christi mortem, non vt partes actu cōponentes vnā naturā, sed solum vt subsistentes eadē Verbi substantiæ, & ideo certum est Verbum in triduo non fuisse hominem.

Verbi in triduo desit esse.
Obiectio.
Hugo Vict.
Magist.
Responsio.

D. Thom.
Bonauent.

Dico secundo in Christi morte non fuisse separata à diuinitate corpus, & animam: itaq. non proprii, sed diuina verbi substantiæ substantierunt. Conclusio est communis Theologorum cum D. Th. hic & Mag. 3. d. 21. & est certa ex communi traditione, & cōsensu Ecclesiæ. Primum enim colligitur ex symbolo Apostolorum, in quo sic habetur. *Et in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum, qui conceptus est sti morte de spiritu sancto, natus ex Maria virgine, passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus, descendit ad inferos. Quæ omnia dicuntur de filio Dei solum per cōmunionem idiomatum propter hypostaticam vnionem.* Sicut ergo ex his verbis necessario inferitur, quando Christus pendit in cruce, Verbum fuisse naturā humanā hypostaticè vnitum: ita etiam concluditur, cum corpus eius iacuit in sepulcro, vel anima descendit ad inferos, Verbum fuisse illis hypostaticè vnitū. Et hoc modo afferri possent hoc loco omnia testimonia patrum asserentium, Christū vel Deum sepultum esse, vel ad inferos descendisse quæ postea suis locis referemus. Cōfirmari hoc potest ex alia locutione fidei, scilicet, Deum mortuum esse seu mortem pro nobis accepisse, vt expresse loquitur Conc. Tolet. 11. in confessione fidei. Nam sicut si in instanti conceptionis Christi Verbum non fuisset vnitum corpori, non potuisset vere dici Deus conceptus ex Virgine, ita si non esset vnitum corpori mortuo in instanti mortis, non potuisset vere dici Deus mortuus, seu assumpsisse mortem. Sicut etiam, si Verbum dimitteret humanitatem, licet in eodem instati peccaret, iam Deus non peccaret. Vnde dici posse, participium mortuus ampliare ad id, quod est, vel fuit: tamē reuera assumpsisse mortē, non recte ita explicatur, sed requirit vnionē cum corpore mortuo, præsertim cum etiā sit concedendū, Deum surrexisse à mortuis. Nam, teste Paul. ad Col. 1. filius Dei hac ratione est *primogenitus mortuorum*: De quo idem Paul. Act. 13. interpretatur illud Psal. 2. *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Nō autē resurgit nisi quod mortuū iacet, ergo necesse est ad veritatem harum locutionum.

Corpus, & anima in Christo vnite sunt.
Symb. Apost.

Conc. Tolet.

Col. 1.

Psal. 2.

Damasce.
Gregor.
Nyssen.

Athana.

August.

Obiectio.
Ambros.

Responsio.

August.

Obiectio.
Hilar.
Ambros.
Matt. 27.
Euseb.

Responsio.

locutionum, ut filius Dei manserit corpori vnitus. A
Præterea est hæc communis Patrum sententia, Da-
masce. lib. 3. c. 27. ex quo illud axioma manauit.
Quod Deus assumpsit, nunquam dimisit. Gregor. Nisse.
orat. 1. de Resurrectione. Cum Deus (inquit) totum
hominem per sui infusionem, & contemperationem in di-
uinam naturam transformasset, in tempore, quo passio ad-
ministrata est, ab altera parte id, quod semel immixtum,
& contemperatum erat, non separauit. Nam dona Dei
huiusmodi sunt, ut eorum illum penitere non possit, sed
animam quidem Deitas à corpore sponte sua disjunct, se
autem in vrisque manere ostendit. Et infra ex hac veri-
tate declarat, quomodo simul esse potuerit idem fi-
lius Dei in sepulcro, & in paradiso. Quod clarius di-
xit Athanas. lib. de Incarnat. Christi. Nonne diuisus in
duas partes ut homo, & in sepulcro, & apud inferos agebat:
& infra inquit. Deitatem nudam non potuisse ad inferos
descendere, & exspirationem non fuisse. Deitatis traditio-
nem, seu transmigrationem: sed anima discessum. Idem
latè docet Augustinus tract. 47. in Ioannem. Ratio
vero est, quam supra in comment. art. 2. D. Thom.
explicatum reliquimus. Hic vero addere possumus,
cum Christus statim surrecturus esset in eadem hu-
manitate Verbo hypostatice vnita, non oportuisse,
ut relinqueret partes eius, & eas statim reassumeret.
Præterea, Verbum assumpsit nostram naturam, ad
operandum nostram salutem: sed etiam in morte
illam operatum est moriendo, descendendo ad in-
feros, resurgendo, ergo oportuit semper illam vni-
onem conseruare, ut hæc omnia Deus ipse pro no-
bis operaretur. Tandem, corpus & anima Christi
ita fuerunt vnita hypostatice Verbo Dei, ut vnio eo-
rum ad Verbum non habuerit essentialem seu Phy-
sicam dependentiam ab vnione eorum inter se, er-
go dissoluta hac vnione non sequitur illam etiam
fuisse dissolutam: Ergo non fuit amissa. Quia quod
non est necessarium ad mortem Christi, neque ad
nostram salutem, & ad honorem Christi non perti-
net: sed potius illi, ac diuinæ gratiæ de rogat, nullo
modo afferendum est. Dices ex Ambros. lib. 10. su-
per Lucam, corpus Christi non potuisse mori ma-
nens Verbo vnitum, quia cum Verbum sit vita, illo
præsentem non potuit mors in Christo locum habere.
Respondetur, si (ut Ariani dicebant) Verbum
fuisset carni vnitum per modum animæ formaliter
viuificantis illam, argumentum locum haberet: ta-
men, cum illa sententia sit hæretica, facile respon-
detur, Verbum in se esse vitam, non fuisse tamen
vnitum corpori ut formā viuificantem: sed per mo-
dum substantiæ, & ideo sicut manet corpus subsi-
stens absque anima, & humana vita, ita potuisse ma-
nere corpus vnitum Verbo absque eadem vita: Vnde
elegantè August. lib. contra Felicianum. c. 14.
Sic mortuus est non recedente vita, sicut passus est non per-
eunte potentia.
Contra hanc autem veritatem videntur sensisse
(ut supra dixi) Hilar. in Matth. & Ambros. in Lucam
ita exponentes verba illa Christi, Deus, Deus meus, ut
quid dereliquisti me? Et eodem modo videtur loqui
Eusebius lib. 4. de Demonst. c. 12. vbi sic inquit. Tam-
quam homo corpus de more sepeliendum reliquit, ab eodem
vero corpore tanquam Deus discessit. Sed horum Patrū
sententia, si [ut verba sonant] intelligatur de neces-
su per separationem hypostasis, omnino ut erronea
reijcienda est, nec video probabile fundamentum,
quo nitatur. Nam verba illa Christi Domini, ut quid
dereliquisti me? longe diuersum sensum habent. Sci-
licet de desertione, per carentiam omnis gaudij, &
consolationis, qua acerbæ passionis pena, ac tristitia
mitigaretur. Possent autem dicti Patres (ut supra
dicebam) exponi de separatione quoad protectio-
nem carnis: quod necessarium videtur in Ambros.
Neque enim dicere quis audebit, illum existimasse,
diuinitatem fuisse corporis Christi loco animæ, cū
ergo dicit cum diuinitas vita sit, non posset caro mori, nisi

ab ea separaretur, necessario exponendus est per meta-
phoram loqui. Ad eum modum, quo apud Theo-
doretum in reprehensione 12. Anathematismi Cy-
rilli ex persona eiusdem Cyrilli referuntur hæc verba.
Non passus Deus Verbum carni vnitus: sed caro con-
iuncta Deo Verbo, & secundum suam indulgentiam pro-
pria sustinuit. Non enim passio vel mors facta fuissent, ni-
si ipse permisisset. Nam si anima præsentem non sit mors, quo-
modo Deo præsentem, nec solum præsentem simpliciter: sed et-
iam coniuncto secundum summam quandam, & ipsi soli cō-
prehensibilem vnionem, turbaret eius templum, vel passio,
vel mors? Quæ verba ipse Cyrillus in responsione
admittit. Vnde necessario sunt in prædicto sensu in-
telligenda.

Vltimo hic inquiri poterat, quæ communicatio
idiomatum ex hac vnione oriatur, de quo videri
possunt dicta supra prior tom. q. 16. & aliquid adde-
mus infr. q. 5. art. 1. circa sol. ad 3. Rursus tractandū
supererat, an idem feniendum sit de sanguine in pas-
sione effuso: mansisse, scilicet vnitum Verbo in tri-
duo. De hac vero re dicemus commodius infra di-
sp. 47. lect. 3.

SECTIO III.

Utrum in morte Christi aliqua noua generatio, vel
hypostatica vnio intercesserit.

Hæc quæst. non habet locum in anima Christi
Domini. Quia ex illa nihil generari poterat, nec
noua vnio in ea fieri, quia prior cōseruata satiserat,
ut Verbo vnita maneret. Quamquam dubitant ali-
qui an fuerit necessarium priorem vnionem dissol-
ui, & nouam fieri, sed sine dubio id necesse non fuit,
quia [ut diximus] late in superiori tom. q. 6. [par-
tes, scilicet anima & corpus, secundum se, ac prius
natura fuerunt vnite Verbo independentem à tota
humanitate. Procedit ergo quæstio in corpore Chri-
sti, & duplex dubitatio in ea continetur, altera phy-
sica est altera Theologica.

Physica dubitatio est, an in corpore Christi rece-
dente anima, introducta fuerit alia forma substan-
tialis. Videtur enim hoc necessarium fuisse iuxta
principia philosophiæ, ne materia māsset sine for-
ma substantiali: hac enim de causa in vniuersum ne-
cessarium est, corruptionem vnus esse alterius ge-
nerationem: in contrarium vero est, quia si alia for-
ma esset introducta, non mansisset idem corpus:
quia variata forma non manet idem compositum:
consequens autem est contra modū loquendi Scri-
pturæ, & sanctorum. Ioann. 19. Hic accessit ad Pilatum.
Psal. 19. Caro mea requiescet in spe.
vnde Athan. epist. ad Epictetum contra Hæreticos,
Corpus quidem cruciatus pariebat, fluxitque ab illius
latere sanguis, & aqua: idem tamen, quia templum Verbi,
deitate adimplebatur. Et in Rescripto ad Liberium
dixit, Eandem carnem Christi fuisse obnoxiam passi-
bus, & morti, & affixam in cruce, & postea resuscitatū. Si-
militer, Leo Pap. Sermon. 1. de Ascensione. Ad sananda
(inquit) infidelium cordium vulnera, clauorum, & Lan-
cearum seruata vestigia, ut non dubia fides, sed constantis-
sima scientia teneretur, eam naturam in Dei patris con-
suetudinem throno, quæ iacuerat in sepulcro. Et similia fere
habet August. lib. contra Felicianum. c. 14. & Sermon.
3. de Ascensione, Officiū intra sepulcri angustias paulo an-
te conclusa, Angelorum catibus inseruntur, Greg. hom.
29. in Euangelia. & alij Patres agentes de sepultura,
Ascensione, & Resurrectione Domini.

Propter hæc aliqui Theologi dixerunt in corpo-
re Christi defuncti nullam formam substantialem
fuisse introductam, quamuis non omnes eodē mo-
do. Alij enim in vniuersum putant idem vñu veni-
re in quauis hominis morte. Existimant enim re-
cedente anima manere formam corporeitatis solā,
eamque ad materiam conseruandam sufficere. Hæc
fuit

Theod.
Cyrill.

Dubium
Physicum

Ioann. 19.
Psal. 19.
Athan.

Leo Pap.

August.
Gregor.

Opinio desin-
ma corporei-
tatis.

Henric.
Scot.
Durand.

fuit opinio Henrici quodl. 2. q. 2. quam late defendit A Scot. in 4. d. 1. q. 3. Durandus etiam in 3. d. 2. q. 2. significat eam sententiam philosophicam esse preferendam quia necessaria videtur ad vitandum errorem loquendi modum in hac materia, scilicet non mansisse idem numero corpus mortuū, quod erat viuū, & consequenter illud corpus, quod prius fuit vnitum Verbo, non mansisse illi vnitum, quia destructo altero extremo necesse est destrui vnionem. Sed hæc sententia supponit duo principia philosophica falsa. Vnum est formam coporeitatis esse distinctam ab anima. Alterum est posse manere substantiale indiuiduū corporis, in nulla tamē specie corporis constitutū. De quib. nō est hic disputandi locus: satis sit dicere, verā theologicā doctrinā nō posse ex his falsis principiis pēdere, vt statim explicabim⁹.

Henric.
Marfil.

Aliorū ergo sententia fuit, mansisse corpus Christi post mortem absque vlla forma substantiali. Ita iudicat probabile Henricus quodl. 1. q. 4. tenet Marfilus in 3. q. 3. art. 1. & latius q. 13. ar. 1. qui dicit, neminem antiquorum Doctorum asseruisse, nouā formam introductā fuisse in corpus Christi, anima recedente. Vnde supponendo non esse in composito formam coporeitatis distinctā ab anima, omnino existimat necessarium, vt manserit materia sine forma. Qui non fundatur in principio philosophico. Neq̃ n. existimat hoc esse naturale in morte cuiuslibet hominis, sed vtitur ratione Theologica, scilicet, quia illa forma vel fuisset assumpta à Verbo vel non, neutrum autem existimat dici posse sine magno incommodo. Sed hoc postea videbimus. Nunc hic dicendi modus non videtur verisimilis quia fingit nouum miraculū sine vlla causa, vel necessitate, & sine vllō fundamento. Vnde mirum est, quomodo Marfilius dicat, nullum authorem asseruisse nouam formam substantiale introductā fuisse in materiam corporis Christi, cum D. Thom. totaq̃ eius schola neget fieri posse, vt materia maneat sine forma. Deinde cur negabimus corpus Christi mortuum fuisse verum cadauer humanum? Nam si hoc negatur propter solam identitatem corporis viui & mortui, negetur etiam in cadaueribus Sanctorum introduci formam cadaueris, quia reliquæ Sanctorum adorantur tanquam ipsamet sanctorum corpora, præterea, supponendo (vt Marfil. admittit) non dari formā coporeitatis, hoc ipso quod anima separatur à materia, non potest manere idem corpus quod ante erat, quatenus corpus significat cōpositū ex materia, & forma, siue introducat alia forma siue non, ergo negare huiusmodi formam nihil fere confert ad saluandam corporis identitatem, cum in omni sententia maneat eadem materia: non tamen idem compositum ex materia, & forma.

Inde mortuū
Christi cor-
pus cadaue-
ris formam
introducā.
D. Thom.

Corpus Christi
mortuum
idē cū viuo
quomodo
fuerit.

Dicendum est ergo, ex Christi morte consecutū fuisse, vt in materiam corporis eius noua forma cadaueris introduceretur, sicut in reliquorum hominum morte fit. Et hæc est sententia D. Thom. hic. & discipulorum eius. Quia hic est ordo, & modus naturalis humanæ mortis, quem immutari non fuit necesse. Quomodo autem illud corp⁹ mortuum idē fuerit cum viuo, satis explicatum est à D. Thom. supra. Illud solum addo, hanc identitatem melius intelligi, si dicamus manere idē corpus numero, quoad materiam, quātitatem, & omnia alia accidentia sensibilia, à quibus corporis ratio vel denominatio præcipue sumi videtur. Quia prima radix quantitatē & corporeæ molis est materia: forma autem cadaueris non per se intenditur, sed per accidens introducit, ne materia maneat sine forma, & quia illa materia retinet priorem organizationem, retinet etiam habitudinem ad priorem formam: hæc satis sunt, vt illud dicatur simpliciter idem corpus. Neq̃ enim in omnibus rebus inuenitur idem modus identitatis, seu vnitatis. In Christo etiam illud fuit singulare, quod fuit etiam corpus illud omnino

idem ex parte suppositi vt iam explicabim⁹.

Dubium
Theologicū.
Marfil.

Occurrit igitur secunda dubitatio Theologica, quam supra late versat Marfilus: an scilicet illa forma cadaueris, atque adeo integra natura ex illa forma, & materia composita assumpta fuerit à Verbo Dei. Marfilus enim supra existimat semel admissa huiusmodi forma necessarium esse dicere, illam & compositum ex illa non esse assumptum hypostatice à Verbo Dei. Quia alias aliquid Verbum assumpsisset, quod postea dimitteret, contra communē axiomā Theologorum. Quod potest confirmari primo, quia assumptio illius formæ, & compositi non erat ad nostrā redemptionem necessaria, & aliqui erat noua actio supernaturalis, cuius effectus statim erat dissoluendus, ergo superuacaneum fuisset illam actionem efficere. Et aliunde nihil est quod nos cogat ad huiusmodi assumptionē asserendam. Quia ex doctrina Scripturæ & sanctorū solū habemus, corp⁹ Christi mansisse vnitum Verbo Dei, quod necessarium intelligendum est de corpore, quod antea erat vnitum, quia sancti non dicunt nouam vnionem esse factam: sed priorem non fuisse dissolutam, ergo solum intelligunt de corpore quoad materiam primam. Et confirmatur secundo, quia licet illud corpus mansit vnitum Verbo, non admittuntur à Theologis hæc loquutiones, cadauer est Deus, vel è contrario, Deus est cadauer. Cuius rei non potest reddi ratio melior, quam Deum non assumpsisse totā naturam illius cadaueris, sed solam materiam. Nam quod quidam dicunt naturam cadaueris esse imperfectā, & quasi per accidens, & propter aliud non propter se assumptam, non videtur satis facere

C Quia natura integra cadaueris non est pars alterius, sicut materia, forma, aut sanguis: sed est per se natura integra licet imperfecta, & ideo videtur satis esse vt ex illa resultet communicatio idiomatum, sicut resultaret, assumpta natura ignis, vel leonis. Vnde D. Thom. hic art. 3. ad 3. negans hanc loquutionem D. Thom. Deus est corpus, rationem reddit. Quia tantum assumptū corpus, prout est pars essentialis humane nature, ergo cum cadauer, prout includit aliam formam substantialem, non possit dici pars essentialis humane nature, sentit D. Thom. vt sic non fuisse vnitum Verbo Dei. Et eodem modo Richard. in 3. d. 21. art. 1. q. 2. Richard. ad 2. dicit. Verbum non remansisse vnitum carni post separationem anime, vt cuidam totū, sed vt partē humane nature: Et idem fere dicit Bonauent. art. 1. q. 2. Bonauent.

Aliunde vero videtur necessario dicendū nouā illam formam, & naturā compositā, fuisse assumptā à Verbo. Quod Marfil. supra probat, quia alias illud cadauer subsisteret noua subsistentia creata. Quia natura integra substantialis ab alio nō assumpta necessario habet secū suā subsistentiā, esset ergo in illo cadauere suppositum creatum præter subsistentiam Verbi, quod videtur esse valde absurdū, & cōtra Damasc. & alios Patres dicētes in corpore Christi mortuo, & anima separata, nō fuisse aliud suppositū præter Verbum Dei, vt D. Th. hic art. 3. ad 3. late refert.

Damasc.

D. Thom.

In hac re, quam à paucis autoribus inuenio in terminis disputatam, nihil noui affirmare audeo: sed cōseuo simpliciter asserēdum, corpus Christi mortuū mansisse vnitū Verbo Dei, & in illa substantia absolute, & simpliciter nullum aliud suppositū extitisse, præter Verbum Dei. Et quoad hoc recte loquitur Marfil. supra & vere dicit, nullum autorem cōtrarium asseruisse. Potest aut hoc varijs modis explicari. Primo si teneamus in substantijs omnino materialibus, quarum formæ nō subsistūt, non esse aliam subsistentiā præter substantiā materiæ, in qua forma existit, & per quam tota natura subsistit. Nā ea opinione supposita dici posset in presenti nullā esse factā nouā vnionē ad formā, vel naturam cadaueris: sed ex vi solius vnionis antea factæ illius materiæ cum Verbo mansisse totū illud cadauer subsistēs in Verbo, eo modo, quo subsistere potest. Et hic modus nullum habet in

In motu
Christi nō
hanc interu-
cesserit hypo-
statice vñ

Theolog.

Theologia incommodum. Tamen quia illud fundamentum metaphysicum multis videbitur difficile, adiungi potest alius modus, nimirum quauis ex natura rei, ex materia & forma vnitis resultat substantia totius cuius compositionem ingreditur partialis substantia materia: tamen, quia materia corporis Christi subsistebat substantia Verbi, quae non potest esse pars, seu nouam substantiam componere, ideo ex vi praecedentis vnionis talis materiae ad Verbum impedimentum esse positum, ne adueniente forma cadaueris resultaret substantia totius: & ita, quamuis talis forma de nouo adueniens non fuerit in se, & proximè vnita Verbo: nihilominus ex illa, & materia non resultasse suppositum creatum, neque illam integram naturam mansisse per se, & adequatè substantem in se: sed in Verbo mediante sola materia, in qua extitit forma, solum per in existentiam, & quasi inhaerentiam absque alia substantia. Et hic modus est etiam probabilis, & facile defendi potest. Tertio vero dici potest, totam illam naturam substantialem speciali modo vnionis sibi adequato vnitam esse immediate Verbo. Qui modus videtur magis receptus, & facilius, quia nullum est inconueniens, quod Verbum aliquid assumpserit, quod postea id miserit, quando illud non est per se, & ex primaria intentione assumptum: sed veluti in via, & propter aliud. Deinde supposito priori miraculo, seu supernaturali opere rebus ipsis magis consentaneum est, ut neque cum substantia diuina aia coniungatur, quod vix intelligi potest, neque natura integra maneat sine proxima, & adequata substantia. Et ita licet negari non possit, quin oportuerit hunc modum vnionis noua actione fieri, quandoquidem ipse est nouus, & res etiam quae vnitur, noua est: tamen, quia fit consequenter ratione prioris operis vel miraculi, ideo non censetur omnino noua vnio: sed veluti consequens, & concomitans antiquam. Et hoc modo facile est rationibus dubitandi in principio positis satis facere.

DISPUTATIO XXXI X.

In duas Sectiones distributa.

De Prodigijs, quae in morte Christi Domini acciderunt.

In hac disputatione sermo est de miraculis, in alijs creaturis: nam de ijs, quae facta sunt in ipso corpore Christi, partim superius dictum est, partim in sequentibus disputationibus dicemus agere de ijs, quae in corpore Christi gesta sunt. Haec autem prodigia dicuntur in Christi morte facta non solum, quia in ipsomet instanti mortis acciderunt (hic enim vix constare potest) sed quia prope ipsam mortem Christo iam in cruce pendente facta sunt. Ex quibus vnum in signe prodigium narratur obuenisse ante Christi mortem, scilicet solis defectio. Et tenebrae facta super vniuersam terram, in quo multa continetur miracula, ut infra videbimus. Post mortem vero varia prodigia narrantur ab Euangelistis, praesertim à Matt. quae breuiter explicabuntur.

SECTIO I.

Verum in morte Christi tenebrae factae sint in vniuerso orbe, & quae earum causa fuerit.

Quod Christo in cruce pendente factae sint tenebrae super vniuersam terram à sexta hora usque ad horam nonam, ijs fere verbis affirmant: Matth. Marc. & Lucas. Quare de hoc nulla est controversia: sed de eorum verborum intelligentia, & praesertim, an intelligendum sit in vniuerso mundo defecisse lumen solis, vel tantum in regione Iudaeae, quae

ibi nomine vniuersae terrae appellata sit. Hac in re fuit sententia Orig. tract. 35. in Mat. quem Erasmi in Orig. 27. c. Matth. est secutus, tenebras illas solum in Iudaea accidisse. Ratio esse potest, quia huiusmodi prodigia praecipue fiebant propter Iudaeos, ergo non oportebat signum hoc extra Iudaeorum fines apparere. Sicut etiam alia prodigia, scilicet terrae motus, &c. non acciderunt nisi in illa regione. Nec verbum Euangelistarum, *Super vniuersam terram*, cogit ad aliam interpretationem. Quia interdum in Scriptura ille modus loquendi reperitur. Et confirmatur primo ex Oriente, quia si illae tenebrae in vniuerso orbe accidissent, notatae sine dubio essent, & obseruatae ab aliquo gentium scriptorum, qui eo tempore, vel prope floruerunt, Strabone, Valer. Maximo, aut Plinio, erat enim res valde admirabilis notatui digna: nullus autem illius prodigij meminit. Secundo quia nisi multa miracula multiplicentur, non potuit illa solis defectio esse tam vniuersalis. Quia vel facta est per interpositionem nubium densissimarum, ad eum modum, quo facta sunt in Aegypto (ut Orig. putat) vel certe (ut Dionysius indicat) per interpositionem Lunae: neutro autem modo potuerunt tenebrae esse adeo vniuersales.

Dicendum vero est primo eam solis defectionem vniuersalem fuisse in toto orbe. Haec est communis sententia, Chrysost. hom. 89. in Matth. quam clarius Chrysost. explicuit Euthym. c. 67. & Theoph. Matth. 27. Hier. ibidem, & frequentius ceteri expositores Gaudent. Theoph. tract. 3. in Exod. Idem significat Athanas. serm. de passionis & cruce Domini, illis verbis. *Rerum natura suo sole destituta fuit.* Idem sentiunt Tertull. & alij, quos referam, & D. Thom. sup. quaest. 44. artic. 2. ad secundum. Quae probatur primo ex verbis omnium Euangelistarum, sunt enim adeo expressa, & conformia, ut temeritatis esse videatur ea restringere, aut sine fundamento in sensu improprio interpretari. Et confirmari hoc potest, quia in Scriptura haec solis defectio occasus solis appellatur: occasus autem solis significat generalem lucis absentiam. Antecedens patet ex illo Amos 8. *Es eris in die illa, dicit Dominus, occidet vobis sol in meridie, & tenebrescere faciam terram in die luminis.* Quem locum de hoc mysterio interpretantur praeter Hieronym. & alios interpretes Cyrill. Ierosolym. Cat. 13. Isidor. lib. de pass. Domini c. 45. Tertull. lib. 4. cont. Marcionem c. 42. Cypr. lib. 2. ad Quirinum c. 23. Ruffin. in symbol. Euseb. libro. 10. de Demonst. c. 6. Aug. lib. q. ex utroque testam. q. 15. & nonnulli ex his, praesertim Tertull. de eodem mysterio interpretantur verba illa Isa. 50. *Induam te tenebris,* & Isidor. citat etiam illud Ierem. 15. *Occidet ei sol cum adbuisset dies.* Secundo, Dionys. Areopag. epist. 7. ad Polycarp. contra Apolophanem refert, se Heliopoli in Aegypto vidisse eam solis defectionem simul cum ipso Apolophane. Idem repetit epist. 10. ad eundem Apolophanem. Et licet Erasmus has Epistolas non recipiat: tamen apud omnes eruditos, & probos in autoritate sunt. Rursus Tertull. in Apologetico. c. 21. indicat etiam Romae visam esse illam solis defectionem, quem non est verisimile scribentem aduersus gentes, uti historia incerta, & illis incognita. Sunt autem haec Tertull. verba: *Eodem momento dies, medium orbem signante soles, subducta est: deliquimus vetique putauerunt, quod quoque super Christum predicatum non scierunt.* Et tamen eum mundi casum relatum in Archiuo vestris habetis. Ex Graecis praeterea historiographis Phlegon. lib. 14. olympiadarum eiusdem eclipsis meminit, ut ipsemet Origen. supra refert, & Eusebius in Chronico sub Tiberio, Orofius etiam lib. 7. suae historiae c. 4. Idem colligitur ex Gregor. Turo. libr. 1. sacrae histor. Sedulio libr. 5. Paschal. Lactantius quoque libr. 4. de vera sapientia. c. 19. refert huiusmodi vniuersalem solis defectionem à Sybillis fuisse praedictam. Tertio, nulla est ratio, propter quam omnia prodigia facta in Christi morte

Theolo.